MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA

Reginai VOLKAITEI-KULIKAUSKIENEI – 85

Garbingą 85 metų jubiliejų švenčianti Lietuvos mokslų akademijos narė korespondentė habilituota daktarė Regina Volkaitė-Kulikauskienė yra viena iškiliausių asmenybių Lietuvos archeologijoje. Daugelis baltų proistorės tyrinėjimų šiandien neįsivaizduojami be jos atliktų darbų.

R. Volkaitė-Kulikauskienė gimė 1916 m. rugsėjo 10 d. Kėdainiuose. 1936 m. baigusi Kėdainių gimnaziją ji įstojo į Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą. Čia pirmasis Lietuvos archeologas profesionalas Jonas Puzinas (1905–1978) sudomino Reginą Volkaitę archeologija. Jo rekomenduota ji nuo 1938 m. pradėjo dirbti muziejaus Priešistoriniame skyriuje muziejininke. Čia Regina Volkaitė dalyvavo muziejaus rengiamose archeologinėse ekspedicijose Veršvuose, Sargėnuose, Graužiuose, Upytėje, tvarkė archeologinius radinius. Muziejuje pradėti ir savarankiški Rokiškio apskrities ardomų pilkapių (Baušiškių, Kuokšių, Vaineikių) tyrinėjimai, tiesa, pradžioje dar J. Puzino ekspedicijos sudėtyje. 1940 m. ji baigė universitetą, kurį laiką dirbo Vilniaus universiteto Archeologijos muziejaus vedėja, vėliau – Kauno Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Priešistoriniame skyriuje. Nuo 1941 m. R. Volkaitė pradėjo dirbti Vilniaus universitete įkurtoje Archeologijos katedroje. 1945 m. ji persikėlė dirbti į Kauno universiteto Archeologijos katedrą, universitetą reorganizavus 1947 m. ji vėl grįžo į Vilnių, į Archeologijos-etnografijos katedrą. 1951 m. R. Volkaitė-Kulikauskienė apgynė istorijos mokslų kandidato disertaciją tema „Lietuvos gyventojų materialinė kultūra IX–XII a. (remiantis laidojimo paminklų tyrinėjimų duomenimis)“. Nuo 1952 m. ji vadovavo šiai katedrai, 1956 m. R. Volkaitei-Kulikauskienei buvo suteiktas docentės mokslinis-pedagoginis vardas. 1962 m. R. Volkaitė-Kulikauskienė perėjo dirbti į Mokslų akademijos Istorijos instituto Archeologijos skyrių vyresniąja moksline bendradarbe, kur dirbo iki 1992 m., kuomet išėjo į užtarnautą poilsį. Čia ji 1968 m. apgynė antrąją (daktarinę) disertaciją „Lietuviai IX–XII amžiais“. 1972 m. R. Volkaitė-Kulikauskienė buvo išrinkta Lietuvos TSR mokslų akademijos nare korespondente, 1976 m. jai suteiktas Lietuvos TSR nusipelniusios mokslo veikėjos garbės vardas.

Mokslininkui svarbiausi yra jo darbai. Pagrindinius archeologijos srityje R. Volkaitės-Kulikauskienės nuveiktus darbus galima suskirstyti į dvi grupes. Tai spausdinti darbai bei archeologijos paminklų tyrinėjimai. Jų yra tiek daug ir tokių įvairių, kad trumpai paminėti tenka tik pačius pagrindinius. Jau pats pirmas išspausdintas straipsnis – „Stačiūnų kapinyno antkaklės" (1943 m.) parodė, kad į Lietuvos proistorės tyrinėtojų gretas atėjo gabi ir pajėgi archeologė. Savo vertės kaip išsamus šaltinis neprarado ir pirmas R. Volkaitės-Kulikauskienės pokario meto straipsnis – 1951 m. pasirodę „Linksmučių (Pakruojaus r., Šiaulių srit.) kapinyno 1948 m. tyrinėjimų duomenys". Pasirinktas Lietuvos archeologijos laikotarpis – naujasis geležies amžius (IX–XII a.) – buvo mažiausiai tirtas Lietuvos proistorės laiko tarpsnis. Jo tyrimo pagrindus padėjo būtent R. Volkaitė-Kulikauskienė. 1961 m. pasirodžiusiems „Lietuvos archeologijos bruožams" ji parašė stambų skyrių „Ankstyvojo feodalizmo laikotarpis (IX–XII a.)". Po to apgintos disertacijos pagrindu 1970 m. išleista knyga „Lietuviai IX–XII amžiais", 1978 ir 1981 m. pasirodė du jos sudaryti ir redaguoti „Lietuvių materialinės kultūros IX–XIII amžiuje" tomai, kuriuose pati autorė nušvietė ūkio ir ginkluotės raidą. 1987 m. išleista kolektyvinė monografija „Lietuvių etnogenezė", kurios atsakingoji redaktorė buvo R. Volkaitė-Kulikauskienė. Šis darbas šiandien yra labiausiai cituojamas baltų ir lietuvių etnogenezės srityse. Pora reikšmingų darbų pasirodė ir jubiliatei jau esant pensijoje. Aštuoniasdešimtmetis pasitiktas sugrįžus prie dar jaunystėje pamėgtos temos – senovės lietuvių drabužių – monografija „Senovės lietuvių darbužiai ir papuošalai (I–XVI a.)" (1997 m.), aštuoniasdešimtpenkmetis – stambia studija „Lietuva valstybės priešaušriu" (2001 m.). Iš viso R. Volkaitės-Kulikauskienės bibliografinėje rodyklėje yra 350 pozicijų.

Per pusšimtį metų trukusių archeologinių tyrinėjimų sezonus R. Volkaitė-Kulikauskienė yra kasinėjusi 40-yje vietų. Kiekviena iš šių vietų pateikė naujos medžiagos kitiems tyrinėjimams, buvo būsimų straipsnių bei knygų pagrindas. Ekspedicijos dažniausiai buvo organizuojamos kartu su Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institutu, vėliau – su Vilniaus universitetu. Svarbiausi tyrinėti R. Volkaitės-Kulikauskienės paminklai yra Laivių (Kretingos r., 1948–1951 m.), Pryšmančių (Kretingos r., 1984–1986 m.) kapinynai; Nemenčinės (Vilniaus r., 1952–1954 m.), Punios (Alytaus r., 1958–1959 ir 1961–1962 m.), Maišiagalos (Vilniaus r., 1971–1973 m.), Kernavės „Mindaugo Sosto" (1979–1982 m.) bei „Pilies Kalno" (Širvintų r., 1983 m.) piliakalniai; Migonių (Kaišiadorių r., 1954–1955 ir 1957 m.) ir Narkūnų (Utenos r., 1975–1978 m.) piliakalniai, papėdės gyvenvietės bei laidojimo vietos; Rusių Rago ir Čiobiškio (Širvintų r., 1963–1964 m.) pilkapynai.

Dirbdama Vilniaus universiteto Archeologijos-etnografijos katedroje, R. Volkaitė-Kulikauskienė parengė kone visus žinomus vyresnės kartos archeologus, parašė iki šiol vienintelį Lietuvoje originalų archeologijos vadovėlį „Lietuvos archeologiniai paminklai ir jų tyrinėjimai" (1958 m.).

Lieka nepaminėti tokie jubiliatės darbai kaip dalyvavimas įvairiose konferencijose, komisijose, knygų bei straipsnių redagavimas, disertacijų oponavimas,

mokslo populiarinimo veikla. Iš jų gausos – tik pora svarbesnių bruožų. R. Volkaitė-Kulikauskienė 1965 m. dalyvavo I tarptautiniame slavų archeologijos kongrese Varšuvoje (Lenkija), 1966 m. – VII tarptautiniame archeologų kongrese Prahoje (Čekoslovakija). Tai buvo pirmieji nuo pokario metų Lietuvos archeologų pasiekimų pristatymai užsienyje. Ji ėmėsi organizuoti ir leisti pirmąjį tik archeologijai skirtą Lietuvos mokslinį žurnalą „Lietuvos archeologija“, kurio pirmasis tomas pasirodė 1979 m., o paskutinis, 21-asis, skirtas pačios jubiliatės garbingai sukakčiai pažymėti (2001 m.).

Garbingo jubiliejaus proga linkime Reginai Volkaitei-Kulikauskienei sveikatos ir viliamės sulaukti naujų darbų.

Gintautas ZABIELA